

Kvalitná škola 1: Prečo ma škola straší? – str. 1

Kvalitná škola 2: Pohoda či náročnosť? – str. 2

Kvalitná škola 3: Kde sa podela vzdelanosť? – str. 2

Kvalitná škola 4: Chceme žiakov “krmiť” či “dvíhať”? – str.4

Kvalitná škola 5: Prečo má waldorfská pedagogika zmysel v systéme nášho a celoeurópskeho školstva? - str. 5

Prečo naše deti nemajú rady školu? Prečo v nej trpia aj mnohí učitelia? Ako sa to dá zmeniť? Čo je dobré vzdelanie a ako by mala vyzerat' kvalitná, príťažlivá škola? Čo nášmu školstvu chýba? Ako vychovať slobodného, rozhl'adeného a zodpovedného mladého človeka? Ako k týmto problémom pristupuje waldorfská pedagogika? V najbližších dňoch vám prinesieme sériu zaujímavých článkov, v ktorých sa ich autorka, vysokoškolská pedagogička, PhDr. Xénia Činčurová PhD., pokúsi hľadať odpovede na tieto otázky.

Už roky ma prenasleduje stále sa opakujúci nepríjemný sen o strednej škole: strašne sa bojím: či sa stihnem pripraviť na vyučovanie, či budem pri odpovedaní vedieť, čo treba, či som sa niečo nezabudla naučiť. Budím sa vystresovaná a s úľavou, že už vyše 20 rokov nie som gymnazistka. Ale dodnes trpím alergiou na kriedu.

Pritom učenie sa a knihy milujem od detstva. Univerzitu som končila s červeným diplomom a sama som sa stala učiteľkou. Elitné matematicko-fyzikálne gymnázium mi však zanechalo ranu na duši napriek tomu, že v psychologických testoch sa ukázalo, že mojou silnou stránkou je matematické myslenie. A tak som sa dala radšej na humanitnú cestu s otázkou, v čom je problém?

Samotné slovo škola pochádza z latinského “schola” a gréckeho “scholé”, čo znamená “prerušenie práce”. Škola, ktorá sa zmenila na “pracovisko” a prestala byť miestom pohody, sústredenia a nikam sa nenáhliaceho uvažovania o hlásaných pravdách, prestala byť školou a zmenila sa na otupujúce miesto životnej nutnosti. A na takéto miesto sa žiadnemu žiakovi veľmi chodiť nechce.

Moje gymnázium bolo v tomto zmysle **popretím ducha školstva**, tak ako ho formulovali antickí veľikáni myslenia: Sokrates, Platón či Aristoteles. (Výbornú analýzu tejto školy podal V. Burjan v časopise Dobrá škola-<http://www.exam.sk/index.php?id=902&rocnik=1&cislo=4>

[článok: Zamyslenie sa nad obrazom aténskej školy]).

Alebo má väčšina pocit pohody zo školských lavíc? Mne sa tento vzácny pocit spája len s kolektívom spolužiakov, ktorých som na gymnáziu našla, a s niektorými svetlými stránkami našich profesorov. Tým ani nechcem krivdiť. Väčšinou boli naozaj odborníkmi, ale tlak celého systému vzdelávania umocnený ešte aj totalitným režimom ich zošnúroval do až odľudštenej podoby úradníkov dôkladne si plniacich predpísané povinnosti. A výsledok?

Škola ako mordovisko. Aspoň pre mňa. A k tomu pocit, že dnes si už takmer nič z toho množstva „vedomostí“ nepamätám.

Alebo je to dnes v našich školách iné? Spája sa našim deťom a učiteľom škola s pocitom pohody a radostného poznávania?

Kvalitná škola 2: Pohoda či náročnosť?

Zdá sa mi, že slovo **pohoda** vo vzťahu k škole sa používa skôr ako podozrivé a degradujúce „vážne vzdelávacie ciele.“ Prinajmenšom v diskusiách okolo alternatívnych škôl, ktoré bývajú obviňované z „hravosti“ či „nenáročnosti.“ Asi väčšina cieľavedomých rodičov, ktorí chcú dať deťom to najlepšie vzdelanie, hľadá opak: nároky, vážnosť, množstvo vedomostí a to všetko ešte aj čo najrýchlejšie. Najlepšie už od škôlky.

Lenže **skutočné, hlboké vzdelanie si vyžaduje čas** na premýšľanie, redukciu kvantity na kvalitu, povinného na zmysluplné, nadšenie hľadačstva, vnútornú motiváciu chcieť vedieť, teda „hrať“ sa s preberanou látkou a objavovať jej rôzne aspekty a súvislosti. Účelovosť, efektivita, rýchlosť, presnosť postupu, zvládanie množstva úkonov patria do sféry strojov, lebo toto sa dá zvládnuť len za cenu zmechanizovania činností. Bez možnosti uvažovať, skúmať, rozhodovať a tvoriť. Teda predpokladov akejkoľvek intelektuálnej činnosti, ktorá by mala byť doménou škôl.

Ak má **naše dieťa zo školy pocit ubíjajúcej povinnosti**, potom aj keď sa zdanlivo „učí“, v skutočnosti len otročí: učí sa podriaďovať nezmyselným nárokom, skláňať chrbát, prehliadať zmysel vecí, nebrať svet vážne, zapierať samo seba. Pri tomto vzťahu k učeniu nepoznáva, ale naopak, uspáva svoje myslenie v ľahostajnosti – v lepšom prípade – v mene zapamätávania.

Pohoda pri vyučovaní teda neznamená otupenie zmyslov v záhaľke, ale vďaka príjemnej nálade ich odpútanie od povinnosti, rutiny a ich otvorenie nadšeniu a tvorbe. Vtedy začína **dobrodružstvo poznávania** sprevádzané pocitom pohody a radostnej hry.

Ak chce dnes niekto školám predpisovať ich náplň, ako to bolo v prípade vlasteneckého zákona, odporúčala by som začať nariadením o návrate škôl k ich pôvodnému významu. Aby sa z mordoviska stalo miesto inšpirácií, zážitkov z poznania a príjemnej, ľudskej atmosféry. Jednoducho, miesto pohody.

Je to utópia alebo reálna možnosť?

Kvalitná škola 3: Kde sa podela vzdelanosť?

Často počujeme, že krajiny chudobné na nerastné suroviny, ku ktorým patrí nielen Slovensko ale aj celá EÚ, musia investovať do vzdelania a budovať tzv. vedomostnú spoločnosť, ktorá sa však sústreďuje najmä na ekonomické a politické ciele. Pritom málokto si uvedomuje, že flexibilný človek, ktorý je ochotný sa celoživotne vzdelávať a svoje vedomosti dáva

k dispozícii rýchle sa meniacemu trhu je v skutočnosti nielenže **karikatúrou naozaj vzdelaného človeka**, ale vlastne až jeho pravým opakom.

Týmito myšlienkami sa začína kniha rakúskeho univerzitného profesora Konrada Paula Liessmanna adresovaná európskemu systému školstva aj s jeho novodobými reformami s príznačným názvom “Teorie nevzdělanosti”. A pokračujem ďalšími postrehmi z tejto knihy:

To, čo je dnes obsahom vyučovania, nie je skutočným vzdelaním, ale zlepeninou, ktorú sa dá pomerne rýchlo osvojiť a zase rýchlo zabudnúť. Naším vedomostiam chýba syntetizujúca sila, ktorá by nám umožňovala chápať osvojené poznatky vo vzájomných súvislostiach, a tým hlbšie rozumieť svetu a správne sa v ňom orientovať.

Problémom našej epochy nie je nejaká polovzdelenosť, ale absencia akejkoľvek idey vzdelanosti, ktorá by bola záväznou normou. Tá má viesť k osvojeniu si neotrasiteľných základov európskej kultúry. Krédo tejto spoločnosti je skôr opačné: všetky vedomosti zastarávajú a strácajú hodnotu, preto sa treba učiť stále niečo nové, „pokrokovejšie“.

Nie som si istá, či si niekedy naša spoločnosť položila otázku: Čo má byť zmyslom vzdelania? Podľa diváckej obľúbenosti televízneho programu Milionár a podľa charakteru testovacích otázok Monitoru a prijímacích pohovorov na naše školy a univerzity sa zdá, že odpoveď je jasná ešte skôr, než si niekto zodpovedný túto otázku vôbec položil: **schopnosť odmemorovať množstvo faktov mechanicky uložených do hláv žiakov**. Volá sa to prehľad, informovanosť a vyzerá to tak, že málokomu vadí, že je to na úkor nadhľadu a tým porozumeniu súvislostí. Dôsledky zahľtenia hláv množstvom faktov vidno najmä na vyštudovaných špecialistoch, napr. lekároch, ktorí síce ovládajú svoj odbor, ale telo človeka ako celok a súvislosť symptómov s orgánmi, ktoré nespádajú do ich špecializácie, im často uniká.

Zo škôl sa v mene objektivitu vytráca tradičné skúšanie žiakov, pri ktorom učiteľ skúmal, ako hlboko látke žiak porozumel, a nahrádza sa „kvízmi“ o izolovaných faktoch bez preverovania vedomia zásadných súvislostí. Keďže faktov je v každom odbore stále viac a hlavy sa nie a nie zväčšovať, hovorí sa, že treba hlavne vedieť, kde daný fakt nájsť, nie nosiť ho nutne v hlave. **Ale takto získame do hlavy len ďalšie slovníkové heslo, o nič sa tým naše vedenie nerozšíri.**

Vedieť znamená totiž pochopiť, čo je pravda a ako nový poznatok zasiahne do môjho života a prispeje k obohateniu vlastnej osobnosti. Na rozdiel od obvyčajnej informácie, ktorá hlavou len preletí bez toho, žeby človeka vnútorne zasiahla a dala mu pocítiť, ako vďaka nej o niečo „podrástol.“

V našej spoločnosti sa už ľudia neučia preto, aby niečo naozaj vedeli, aby viac svetu rozumeli, dokázali veci lepšie posúdiť, aby si cibrili praktický dôvtip a dosiahli skutočnú múdrosť, ale len kvôli učeniu samotnému, aby urobili potrebné testy a získali príslušný doklad o skončení školy.

Cieľom vedomostnej spoločnosti už nie je ani múdrosť, ani sebaopoznanie a dokonca ani duchovné preskúmanie sveta, aby sme jeho zákonom lepšie porozumeli. Jej cieľom je bezproblémovo fungujúci, prispôsobivý, mobilný a tímom zviazaný pracovník, ktorý zabudol myslieť vlastnou hlavou, ale o to poslušnejšie sa zaraďuje do sietí trhu, globalizácie a sociálneho inžinierstva.

Dnešná doba upína pozornosť k veciam miesto k ľuďom, k masám miesto individuality, k vonkajšiemu úžitku miesto k vnútornej kráse a zážitku:

- zo škôl sa vytratilo umenie;
- literatúra sa zredukovala na zoznam mien a názvov diel či básnických figúr;
- človek sa zredukoval na anatomickú kosť a príroda na mŕtvu hmotu;
- dejiny na masové a nevedomé hnutia, udalosti na znôšku dátumov a faktov;
- obsah učiva narastá a žiaci rozumejú svetu čoraz menej.

S množstvom nových informácií sa objavujú na školách nové predmety, ktoré zaťažujú hlavy žiakov ďalšími informáciami, dokonca etickými heslami a naivne sa verí, že takto vychováme mravnú osobnosť. Toľko k postrehom múdreho profesora.

Kvalitná škola 4: Chceme žiakov “krmiť” či “dvíhať”?

V časopise Dobrá škola sa V. Burjan zamýšľa nad významom slova *vychovávať* v slovenčine, nemčine a v angličtine: Kým nemecké *erziehen* a anglické *bring up* naznačujú proces zdvihu, slovenské *vychovávať* chov, kŕmenie. A mám pocit, že výstižne. Aspoň za predmet slovenský jazyk to môžem zodpovedne prehlásiť. To, čo je obsahom školských učebníc, naozaj pripomína výkrm, nie vzdelávanie. Labyrint samoučelných gramatických poznatkov ovalí aj učiteľa a nieto zdvihne žiaka! Zvládnuť takéto množstvo rozdrobených faktov možno naozaj len za cenu výkrmu, nie zmysluplného poznania. Zdá sa, že v tomto predmete ide len o kvantitu.

Pritom základy vzdelanosti nie sú ani nekonečné ani ľubovoľné. Skutočné vzdelanie (v každom predmete!) je program, ktorý formuje človeka duchovnou prácou na sebe a vo svete. Veda je duchovné prenikanie sveta s cieľom ho spoznať. Vzdelanie nie je pre ducha nič vonkajšie – vzdelanie je prostriedok, práve vďaka ktorému sa duch môže realizovať.

Skutočnosť, že pojem ducha bol z moderných vied a kultúrnych koncepcií triumfálne vylúčený, vyhlasuje profesor Liessmann za vyhlásenie rezignácie na vzdelanie.

Pritom škola nemá dôležitejšiu úlohu ako učiť jasnému mysleniu, opatrnému úsudku a konzekventným záverom. Odbory, ktoré precvičujú formy myslenia, sú: materinský jazyk, klasická literatúra, matematika, filozofia, umenie a hudba. **Pričom skutočné vzdelanie nezačína výučbou cudzích jazykov, ako si to dnes myslia mnohí rodičia, ale naopak, dokonalým zvládnutím materinského jazyka** v jeho gramatickej systémovosti, významovej šírke, syntaktickej a štýlovej rôznorodosti. **Len dokonale zvládnutý rodný jazyk ako prostriedok vnímania sveta a seba vyjadrovania umožňuje rozvíjať myslenie a akékoľvek poznanie.** A naopak, učiť sa cudzí jazyk znamená zahltiť si pamäť slovami miesto myšlienok.

Odklon od myšlienky vzdelania sa najzreteľnejšie prejavuje tam, kde by sme to najmenej očakávali – v centrách samotného vzdelávania. Dôkazom toho je nahradenie cieľov vzdelávania „schopnosťami“ a „kompetenciami.“

Tí, čo hlásajú schopnosť tímovej práce, flexibilitu a ochotu komunikovať za ciele vzdelania, hovoria o odstránení akejkoľvek individuality, ktorá jediná môže byť v skutočnosti adresátom

aj aktérom vzdelania. V rýchle sa meniacom svete sa nevzdelanosť, teda rezignácia na záväzné duchovné tradície a klasické vzdelanie, stala cnosťou, ktorá jednotlivcovi umožňuje rýchle, flexibilne a bez zaťaženia „vzdelanostným balastom“ reagovať na neustále sa meniace požiadavky trhu.

Dnešný stav vzdelávacej politiky sa obmedzuje na sledovanie poradia. Myslenie bolo nahradené počítaním poradia v nejakých rebríčkoch, čo sa prejavuje rôznym testovaním žiakov a inštitúcií. **Fetišizácia rebríčkov je symptómom špecifickej formy nevzdelanosti – chýbajúceho úsudku. Je to posadnutosť predstavou, že posudzovať znamená kvantifikovať, a tým zaradiť do v skutočnosti nič nehovoriacich koloniiek.** Pritom kvantita už svojou podstatou nie je kvalita a preto kvalitu nie je možné jednoducho previesť na kvantitu.

Skutočné vzdelanie nie je účelové, roztrieštene reagujúce na náhle požiadavky trhu či vládnych programov, ale súvislé, zakotvené v tradíciách veľkých kultúr, ktoré človeka formujú a umožňujú mu byť nezávislý na diktáte doby a módných vlnách. Je to program sebavzdelávania človeka, formovania a rozvíjania jeho tela, duše a ducha, jeho individuálneho nadania a má viesť k rozvoju individuality a k sebavedomej účasti na živote obce a jej kultúry.

Vzdelanie nemá slúžiť trhu, ale sebazpoznaniu, jeho cieľom má byť pochopenie ľudskej existencie, vedomie ľudskej dôstojnosti a má viesť k slobode osobnosti, nie k poslušnému zaradeniu sa do mechanizmov trhu a spoločenských ideológií.

Kvalitná škola 5: Prečo má waldorfská pedagogika zmysel v systéme nášho a celoeurópskeho školstva?

Po dlhšom čase vám prinášame záverečný diel seriálu o hľadaní princípov kvalitnej školy. Pokiaľ ste nečítali predchádzajúce časti a máte chuť si ich prečítať, na konci článku je uvedený ich zoznam.

A práve to, čo profesor Liessmann ukazuje ako protiváhu dnešným vzdelávacím trendom, je obsahom waldorfskej pedagogiky, ktorá býva nevedomcami vyhlasovaná za „zastaranú“, „nerešpektujúcu tempo doby“, „nedostatočne vyučujúcu množstvo faktov“, „zaoberajúcu sa nevedeckou – duchovnou stránkou človeka“, „preceňujúcu pohodovú atmosféru vyučovania“, „zdržujúcu sa umeleckými činnosťami“, „bazírujúcu na literárnom dedičstve dávnych dôb.“

Jej idea vzdelávania postavená na trojjedinosti tela, duše a ducha vedie dieťa k harmonickému rozvoju osobnosti, ktorá je protiváhou jednostranne deformujúceho, len na hlavu zameraného – intelektuálneho vyučovania na našich školách.

- Cez množstvo umeleckých činností kultivuje citový svet dieťaťa – jeho dušu.
- Cez pracovné činnosti ukazuje žiakom pôvod vecí bežnej spotreby a skutočnú námahu potrebnú na ich vyhotovenie, čím im dáva vedomie hodnoty predmetov okolo nich.
- Prostredníctvom veršovaniiek, básní, piesní a literárnych skvostov minulosti rozvíja ich materinský jazyk, cibrí ich vkus a dáva pocítiť ducha tej ktorej doby a kultúry a toho ktorého žánru.

- Cez umelecké obrazy inšpiruje deti k dobru a dáva im zažiť zlo.
- Tvorivými vyučovacími metódami využívajúcimi aj telesné aktivity buduje vôľu dieťaťa a vyťahuje ho z pohodlia ničnerobenia.
- Nepoužíva učebnice s vopred danými pravdami, ale vedie deti k ich vlastnému hľadaniu v pluralite názorov a obklopujúcich nás informácií. Tým, že vedie žiakov od prvej triedy k vytváraniu si vlastných učebníc formou originálnych zošitov zaplnených textami, kresbami i kolážami z vonkajších zdrojov informácií, ich núti na sebe neustále pracovať, čo je opakom pasívneho zapisovania si vopred určenej učebnej látky.
- Učebné predmety na waldorfskej škole sú navzájom prepojené tzv. epochovými hodinami, ktorých dvojnásobná dĺžka v porovnaní s klasickými vyučovacími hodinami, umožňuje preberať problematiku do hĺbky a v širšom kontexte.
- Predmety každého ročníka sú navzájom prepojené vopred stanovenými témami, čím sa poznatky z rôznych odborov dostávajú do vzájomných súvislostí.
- Centrom vyučovacieho procesu nie je samotné učivo, ale žiak, to znamená že prostredníctvom okolitých poznatkov sa dozvedá o sebe, a tým o človeku ako takom.
- Poznávanie prírody je úzko prepojené s poznávaním „ľudského“ vďaka neustálym porovnávaniam a konfrontáciám.
- Učiteľ nehodnotí žiaka kvantitatívnymi „nálepkami“ známok, nezaraďuje ho do koloniiek dobrých a zlých žiakov, ale sleduje a hodnotí každého individuálny vývoj s jeho nadaniami i slabými stránkami, na ktorých potom na základe slovného vysvedčenia a pravidelného slovného hodnotenia učiteľa viac pracuje, aby sa jeho vývoj všestranne harmonizoval v rámci jeho možností.
- Umenie sa na tejto škole prežíva, nie faktograficky mapuje. Remeslá, prírodu, záhradu a najrozmanitejšie materiály žiaci zažívajú na vlastnej koži, nie sú im len teoreticky sprostredkované učebnou látkou.
- Učiteľ je tu prirodzená autorita, ktorá inšpiruje vlastným príkladom, svojím vlastným sebazdokonaľovaním, nie silou hlasu a rozdávaním zlých či dobrých známok.

To, čo vnáša waldorfská pedagogika do nášho pokriveného školského systému, je nielenže absolútne nedocenené, ale ešte aj mylne vnímané ako niečo scestné, neaktuálne. A pritom by mohla byť naozaj dobrým liekom pre našu chorú spoločnosť.

A tak víťazí akási nutnosť, náhlenie a rýchlosť, ktorou sú ľudia ohlušovaní frázami nového náboženstva ekonomiky. A tak končím slovami múdrego profesora Liessmanna:

„Vzdelanie kedysi súviselo s ambíciou dokázať, že domnelé istoty doby sú iluzívne. Spoločnosť, ktorá v mene domnejšej efektivity a oslnená predstavou, že všetko môže podriadiť kontrole ekonomického pohľadu, osekáva slobodu myslenia, čím sa pripravuje o možnosť rozpoznať ilúzie ako ilúzie, sa upísala nevzdelanosti, nech už si vo svojich databázach zhromaždila akúkoľvek sumu vedomostí. To, čo sa realizuje vo vedení vedomostnej spoločnosti, je v skutočnosti len sebavedomá nevzdelanosť.“

Xénia Činčurová – učiteľka na Waldorfskej škole v Bratislave

Prevzaté z waldorfskaskola.sk